

ב"ה

בדרך חב"ד
כל ישראל ערבים

פרשת משפטים

לקו"ש חכ"ו משפטים א
גליון מ"ח

מה גורם לערב בהלואה להשתעבד לחוב,
בעוד שלא קיבל אפילו פרוטה מההלואה?

נכתב על ידי
ארי' לייב הכהן הענדל
אתונה, יון

לקבלת הגליונות, הקדשות, הארות והערות צרו קשר באימייל:

✉ Bederech.Chabad@gmail.com

להצטרפות לקבוצת הוואצאפ:

חכמה

הרעיון של השיחה בנקודה

מלווה החונק את הלוח בשוק ובא אחד ואמר לו הנח לו ואני אתן לך - האם חייב לתת? -

מסתבר שזו מחלוקת בבלי וירושלמי - אבל מה סברות המחלוקת?

ענין שעבוד הערב בהלואה יכול להתפרש בשני אופנים:

א, מכיון שגורם לחסר ממון המלווה (שהרי אילולא הוא הי' נותן ערבות לא הי' מלווה לו את הכסף), הוא מרגיש אחריות ומשעבד עצמו לדאוג שהמלווה לא יפסיד מהלואה זו - וכך סובר הבבלי.

ב, הערב נהנה מהעובדה שהמלווה סומך עליו ומאמין בדבריו עד שעל סמך זה מוציא ממון, וההנאה נחשבת כאילו מקבל קנין ובזה משתעבד להלואה - וכך סובר הירושלמי.

ואחת הנפקא-מינות היא בנוגע למקרה של חנוק - אשר בכך שהמלווה מניח ללווה בגלל ההבטחה "ואני אתן לך", יש לו הנאה [אם מצד שהניח ללווה, אם מצד שמראה על סמיכת המלווה על דברי הערב], ולפי אופן הב' (ירושלמי) הנאה זו מספקת ומשתעבד (ובמילא חייב לשלם), אבל לפי אופן הא' (בבלי) לא מספיקה הנאה זו ולא השתעבד [אלא אם כן עשה קנין על כך].

בינה

התוכן של השיחה

פתיחה:

המשנה האחרונה במסכת בבא בתרא:

"ערב היוצא לאחר חיתום שטרות [היינו שבתוך שטר ההלואה, לאחר חתימת העדים, כתב אני פלוני בן פלוני ערב] גובה מנכסים בני חורין. מעשה ובא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו [שמעון] בן ננס אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין. אמר לו למה, אמר לו הרי החונק את אחד בשוק ומצאו חבירו ואמר לו הנח לו [ואני אתן לך] פטור, שלא על אמונתו הלווה [היינו שההלואה לא הייתה על סמך שמאמין לערב], אלא איזה הוא ערב שהוא חייב, הלווה ואני נותן לך חייב, שכן על אמונתו הלווה".

סיום המשנה:

"ואמר רבי ישמעאל הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן והן כמעין הנובע, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס".

דברי הגמרא בתלמוד בבלי:

"אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אף על פי שקילס רבי ישמעאל את בן ננס - הלכה כמותו (כר' ישמעאל)".

וממשיכה הגמרא: "איבעיא להו בחנוק מה לי אמר ר' ישמעאל [מה סובר ר' ישמעאל בדין חנוק שהביא בן ננס] [והצדדים בשאלה הם (על פי הרשב"ם), האם נאמר שמשום צער חבירו שנחנק הוא מחליט להקנות ולשעבד ממונו לשלם את ההלואה, או שמא מכיון שהוא רק מתכוין להצילו מחניקה והוא עושה מצוה בזה, והרי הוא לא החסיר מהמלוה ממון בערבותו, ממילא אינו נעשה ערב]. תא שמע דאמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן חלוק הי' ר' ישמעאל אף בחנוק. (שואלת הגמרא) הלכה כמותו (בחנוק) או אין הלכה כמותו, תא שמע דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן חלוק הי' רבי ישמעאל אף בחנוק, והלכה כמותו אף בחנוק".

אבל הגמרא מסיימת: "אמר רב יהודה אמר שמואל חנוק וקנו מידו משתעבד, מכלל דערב בעלמא לא בעי קנין. . והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין, אחר מתן מעות בעי קנין", שמשמעותו, אשר בנידון של חנוק, זה ש"אמר הנח" משועבד לשלם את החוב דוקא באם עשה קנין.

דברי הגמרא בתלמוד ירושלמי:

"ר' יסא בשם ר' יוחנן אמר אף על פי שקילסו ר' ישמעאל את בן ננס - על מדרשו קילסו. אבל אינה (הלכה) כבן ננס. שמעון בר ווא בשם ר' יוחנן אף בחנוק הלכה כרבי (ישמעאל)".

אבל התלמוד ירושלמי אינו מביא את מימרת שמואל שדוקא חנוק וקנו מידו משתעבד, וגם לא את שאר ההמשך שבבבלי עד לפסיקת ההלכה אשר ערב בשעת מתן מעות אינו צריך קנין, לעומת ערב שלאחר מתן מעות שצריך קנין - במקום זאת מסיים התלמוד ירושלמי:

"אמר ר' יוסי ואת שמע מיני' בר נש דהוה צייד לחברי' בשוקא אתא חד ומר [ואמר] שבקי' ונא [ואני] יהב, מן אהן גביי ומן אהן לא גביי [מזה (מהערב) הוא גובה ומזה (מהלוה) אינו גובה]".

שאלות:

מה הפירוש בדברי ר' יוסי בסוף הגמרא בתלמוד ירושלמי?

פירוש הפני משה:

ר' יוסי מביע תמי': באם נאמר אשר הלכה כדברי ר' ישמעאל אף בחנוק, ייצא אשר כאשר אחד "צייד לחברי' בשוק" (מלשון "צוֹדָה לקחת נפשו"), ומישהו מגיע ואומר "שבקי' ואנא יהב לך" [הנח לו ואני אתן לך] - המלוה צריך לגבות לא מהלוה, כי אם מזה שאמר "שבקי'" - כיצד יתכן לומר כך?! והרי - "במה נעשה זה בעל חוב שלו דלא הי' מתכוון אלא להציל את זה דקסבר מצוה קעביד"?

לפי פירושו יוצא, שמסקנת התלמוד ירושלמי היא כפי מסקנת התלמוד בבלי, שבמקרה של חנוק הלכה אינה כר' ישמעאל הסובר שהערב משתעבד ללא קנין [והפני משה כותב כך במפורש בפירושו 'מראה הפנים' (פני משה הוא פירוש בסגנון

(על דרך) פירוש רש"י, ומראה הפנים הוא פירוש בסגנון (על דרך) פירוש התוס' - את שניהם כתב ר' משה מרגלית על התלמוד הירושלמי).

דחי:

זהו דוחק גדול לפרש כך את דברי ר' יוסי:

ראשית: נניח שאכן "אף בחנוק הלכה כמותו" (כר' ישמעאל), ומי שאמר "שבקי" משתעבד לשלם את החוב - אבל מניין לקח ר' יוסי (לפירוש הפני משה) את הרעיון שהערב משתעבד באופן שהוא נעשה "בעל חוב" (וגובים ממנו ולא מהלוה - כמו שהפני משה מפרש את תמיהת ר' יוסי), ולא כפי שמשמע מהסוגיא, ששעבודו הוא בתור ערב, והיינו שהחוב עדיין של הלוה, אלא שהוא נעשה ערב לחוב זה [וסדר הדברים הוא שבתחילה המלוה הולך לתבוע את החוב מהלוה (וכפי שמפורשים פרטי הדינים שבזה במשנה)].

זאת ועוד: לפי פירוש הפני משה תמיהת ר' יוסי מיוסדת על העיקרון והטעם שכל כוונתו של הערב הייתה להציל את החנוק ולא להשתעבד לחוב - והרי הוא הוא טעם בן ננס במשנה, ומה חידש ר' יוסי בדבריו?

מסקנה:

ולכן מסתבר יותר לומר, אשר דברי ר' יוסי בירושלמי באים בהמשך לנאמר לפני כן, ש"אף בחנוק הלכה כר' ישמעאל", ור' יוסי בעצם בא להסביר למה חנוק משתעבד אף בלא קנין - והיינו, שמסקנת התלמוד ירושלמי היא (לא כמו בתלמוד בבלי) שבמקרה של חנוק הערב משתעבד אף ללא קנין.

ביאור:

המחלוקת בין התלמוד בבלי לתלמוד ירושלמי בענין שעבוד הערב במקרה של חנוק נעוצה במחלוקת כללית בגדר וסיבת שעבוד הערב בכל הלוואה - וכולם מסכימים אשר בערב בזמן ההלוואה עצמה אינו צריך לקנין בשביל להשתעבד.

סיבת שעבוד ערב בשעת ההלוואה:

רב אשי אומר בנוגע לערב בשעת מתן מעות (שעת ההלוואה) "בההוא הנאה דקא מהימן לי" גמר ומשעבד נפשי" - ובפשטות משמעות הדברים היא (כפי

שמשמע מכמה פוסקים), אשר ההנאה שהוא מקבל מנאמנותו אצל חבריו - מספיקה בכדי לפעול את השעבוד "משתעבד נפשי".

אבל הנמוקי יוסף בסיום המסכת (בנוגע לערב בשעת מתן מעות) אומר שזה שהערב "משתעבד בלא קנין" הוא "כיון דעל פיו הוציא מעותיו מתחת ידו". יתר הסברה בדבר יכולים אנו לראות בדבריו על הסוגיא הקודמת, שם כתב "ואף על פי שאין שם קנין אלא באמירה בעלמא משתעבד לי", דמצי אמר לי' המלוה אם לא היית אתה לא הייתי מלוה אותו כלל" (ודברים דומים מוצאים אנו בדברי רבינו גרשום בסוף המסכת "דמצי אמר לי' אי לאו את לא נפיק זווי מתחת ידי"). ובנוגע לדברי רב אשי שאמר אשר ישנה הנאה שהערב מקבל מנאמנותו אצל המלוה, שבגללה הוא משעבד את עצמו לחוב, אומר הנמוקי יוסף שזהו טעם מדוע לא יהא הקנין נחשב לקנין אסמכתא.

[קנין אסמכתא משמעותו שהאדם עושה קנין בסומכו על דבר מסויים שיקרה, ואינו באמת מחייב את עצמו כי בטוח שהדבר יקרה כפי שמתכנן - במקרה שלנו, הערב הסכים לערוב עבור הלוה כי סמך על כך שהלוה ישלם בעצמו את החוב והוא לא יצטרך לשלם עבור הלוה. קנין אסמכתא אינו קנין טוב, כיון שענין הקנין הוא שהאדם מחייב את עצמו לגמרי לדבר, ואם הוא סומך על דבר מסויים הרי אינו מחייב את עצמו באמת. מחדש רב אשי (לפי ביאור הנמוקי יוסף), שההנאה שבנאמנותו אצל המלוה גורמת לו לשעבד את עצמו לגמרי, ולא לסמוך על כך שהלוה ישלם. אבל עצם השעבוד הוא מכיון שהוא רואה שגורם לשני להוציא כסף מהכיס, ולוקח על עצמו האחריות (השעבוד) שהמלוה לא יפסיד בגללו].

יוצא אם כן, שטעם שעבוד הערב ללא קנין יכול להתפרש בשני אופנים:

אופן הא':

שעבוד הערב הוא בעיקר (לא מצד שמקבל הנאה וכיוצא בזה, כי אם) מצד ש"על פיו הוציא מעותיו", מצד שהערב גרם למלוה לחסרון ממון - וכמובן מפשטות הגמרא, אין הכוונה שהוא מצד דיני דגרמי וכיוצא בזה [גרמי הוא כאשר אדם גורם לחבריו נזק בעקיפין] (וכאילו נאמר שעצם זה שהוא גרם לחיסור ממון יוצר את החיוב), אלא זו סיבה לערב לשעבד את עצמו לחוב: העובדה שהמלוה הוציא ממון על סמך דיבורו של הערב - המראה כי המלוה סומך דעתו עליו - זה עצמו גורם לערב לשעבד עצמו לחוב [בכדי שלא יבוא חסרון ממון למלוה מכך שמאמין לו].

אופן הב':

שעבוד הערב נפעל "בההיא הנאה דקא מהימן לי", מצד זה שהערב מקבל הנאה, ובמילא זה עצמו נחשב כקנין, שבשבילו "גמר ומשעבד נפשי".

אחת הנפקא-מינות ביניהם - המקרה של חנוק:

באם סיבת השעבוד היא חסרון הממון הנפעל אצל המלוה מצד דיבורו של הערב, הרי זה שאמר לחונק "שבקי" אינו משתעבד לחוב, שהרי "לאו מידי חסרי" (כיון שהמלוה לא נתן את הכסף ללוה על פיו), ואין למלוה (כל כך) נאמנות וסמיכות דעת על הערב [אבל מעט יש, שהרי הניח הלוה והפסיק לחונקו - אבל אין זה במידה מספקת, משום שסוף סוף לא הוציא ממון מכיסו על סמך דברי הערב], ובמילא הערב לא "גמר ומשעבד נפשי" [ובמקרה זה השעבוד יפעל רק על ידי קנין].

אבל באם השעבוד קשור עם קבלת ההנאה - יש לומר שגם בחנוק הערב משתעבד, שהרי בזה שמציל את חברו מחניקתו [או בזה שהמלוה מאמין לו ומפסיק לחנוק את הלוה] הוא נהנה, והוא מקבל את ההנאה ו"גמר ומשעבד נפשי".

מחלוקת התלמוד בבלי והתלמוד ירושלמי:

וזהו החילוק בין מסקנת התלמוד בבלי (המצריך קנין בחנוק) למסקנת התלמוד ירושלמי (שאינו מצריך קנין בחנוק):

שיטת התלמוד בבלי היא - כפירוש רבינו גרשום והנמוקי יוסף - שההנאה אינה טעם מספיק לשעבוד הערב (אלא היא רק מספיקה לפעול שלא יהי' קנין אסמכתא), כיון שהנאה כזו (מזה שמאמין לו) אין כוחה יפה לפעול את שעבוד הערב, וסיבת שעבוד הערב היא זה שהמלוה מוציא ממון על פיו ומחסיר ממון בפועל. ולכן בחנוק, ד"לאו מידי חסרי", אין סיבה שתפעל את שעבוד, ובמילא - צריך קנין [ובלא קנין אינו משתעבד].

ואילו שיטת התלמוד ירושלמי היא, שהסיבה לשעבוד הערב (בשעת מתן מעות) אינה חסרון הממון של המלוה, כי אם קבלת ההנאה של הערב, ולכן (מעין זה) ישנו גם בערב במקרה של חנוק שהוא לאחר מתן מעות.

ביאור דברי ר' יוסי:

וזהו הביאור בדברי ר' יוסי "מן אהן גביי ומן אהן לא גביי" [מזה (מהערב) גובה ומזה (מהלוה) אינו גובה]:

ר' יוסי אינו אומר מסקנא ופסק הלכה - שהמלוה תובע את החוב מזה שאמר "שבקי" ואינו גובה כלל מהלוה - אלא הוא מבאר את טעם וסיבת שעבוד הערב: מכיון שבאמירתו "שבקי" ונא ייב" הוא פועל שהמלוה לא ימשיך לתובע (ולהציר) ללוה, ובמקום זה הוא יבוא (על כל פנים בשעה זו) לתבוע מהערב, הנה בזה עצמו הוא מקבל הנאה [אם מצד שחבירו אינו בצער, אם מצד שהמלוה מאמין לו כל כך שהניח ללוה], ובהנאה זו "גמר ומשתעבד נפשי".

הקשר לכללות החילוק בין בני בבל לבני ארץ ישראל:

"גמר ומשתעבד נפשי" של ערב קשור כמובן עם דעת והנהגות בני אדם (וכפי שאנו מוצאים בהלכה, אשר "אם נהגו הסוחרים להתחייב בלא קנין אפילו שלא בשעת מתן מעות מנהגם מנהג" [כיון שהוא משעבד את עצמו מפני המנהג]) - ועל פי זה יש לומר, שהחילוק הנ"ל בין התלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי תלוי ב"דעת בני אדם" והוא בהתאם לחילוקים במקומות - בבל וארץ ישראל:

הגמרא אומרת שעיקר ענין הערבות של בני" (שבני" ערבים זה לזה) נפעל בשעה שעברו בני" את הירדן, והם נעשו מעורבים ומאוחדים בארץ ישראל [ולכן "לא ענש על הנסתר עד שעברו ישראל את הירדן"]. וכפי שהראגאטשאוער מבאר, שמכיון ש"כל ישראל הוה כמו מין יחיד . . לא בגדר נפרד . . לכך מהני ערבות" [מציאות ענין הערב קיימת אך ורק מצד שבני" כבר מאוחדים, מציאות אחת], מה שאין כן כאשר אינם מציאות אחת אין את ענין הערבות.

וזהו החילוק בין ארץ ישראל ובבל: הגמרא אומרת "אין אוכלוסא בבבל", "ורצה לומר דליכא צירוף", וגם "אין תענית ציבור בבבל" [שמכל זה רואים שענין ההצטרפות יחד להיות מציאות אחת אינו קיים (בגילוי כל כך על כל פנים) בבבל], מה שאין כן בארץ ישראל שם בני" נעשו למציאות של ציבור אחד "ולכן רק כשעברו הירדן, אז הוה כמו מציאות אחת, וחל עליהם ערבות".

ואף שלאחר שעברו את הירדן וקבלו עליהם ערבות, הנה מאז הערבות קיימת אצל בני" באופן תמידי ובכל מקום, איפה שלא יהיו (אשר לכן יכול יהודי אחד להוציא את השני ידי חובה בברכת המצוות בכל זמן ובכל מקום) - אף על פי כן, מהעובדה ש"אין תענית ציבור בבבל", היות ואין (שלימות של) גדר ציבור, מובן שעיקר (שלימות) הערבות היא דוקא בבני" הנמצאים בארץ ישראל.

אשר על כן: בתלמודה של בבל (שהערבות והאחדות של בני" אינה בתוקף כל כך) נוטים יותר לומר שבכדי לפעול ערבות של יהודי אחד עבור יהודי אחר נדרש מעשה בפועל - או בשעת מתן מעות שבאמירתו פועל הערב שהמלוה בפועל חסר ממון, או לאחר מתן מעות, כאשר "לאו מידי חסרי", שאז הערב יכול להשתעבד רק על ידי קנין בפועל ממש.

מה שאין כן אצל האמוראים של תלמוד ירושלמי, תלמודה של ארץ ישראל (שם בני" הם (גדר) ציבור, ובמילא בערבות ובהתאחדות) מתקבל על הדעת ששעבוד הערב אינו מוכרח להיות על ידי פעולה שיש לה את התוקף של מעשה בפועל, אלא מספיקה ההנאה שמקבל בשביל לפעול את השעבוד.
על דרך המוסר:

כאשר בני" נמצאים במקומם ובדירתם, בארץ ישראל - במקום בו ציורם כקומה אחת שלימה, ציבור אחד (שלם), נמצא בגילוי - אז החיבור בין בני" הוא באופן שכל דבר שנוגע ליהודי אחד, אפילו אם הוא רק צער וכיוצא בזה, מספיק הוא לפעול שיהודי שני יתמסר וישעבד עצמו בכדי לבטל את הצער, ועד שזה נעשה הנאתו - הוא מקבל הנאה מכך שהוא מונע את הצער מיהודי שני, כיון שהוא והיהודי השני (אינם שנים נפרדים, כי אם) הם אחד. וכפי שכתוב בתלמוד ירושלמי (במקום אחר) שהדבר דומה לשתי ידיים של גוף אחד.

אבל בבבל, שם האחדות של בני" כציבור אחד אינה כל כך בגילוי - בכדי שיהודי אחד יתמסר וישעבד את עצמו בשביל יהודי שני, הוא דוקא כאשר ישנו חסרון אצל יהודי שני, חסר לו משהו. אבל במקרה וכאשר "לאו מידי חסרי", צריך לעשות מעשה בפועל בגילוי (מעשה הקנין), שיראה אשר הוא אכן מתכוון לשעבד את עצמו עבור היהודי השני. ודוקא אז המלוה אכן סומך על הערב ומקבל את שעבודו עבור הלוה.

הענין בעבודה רוחנית:

מסכת בבא בתרא - כנגד הגלות שלנו:

ידוע הכלל בנוגע לשלוש הבבות - בבא קמא בבא מציעא בבא בתרא - שהן נחשבות כמסכת אחת "כולה נזיקין חדא מסכתא היא".

ענין ה"נזיקין" ברוחניות (בכלל) מורה על גלות: אז שולטים ה"מזיקין" (מלעומת זה) שמפריעים ליהודי מעבודת ה' [בכלל, וכן] ובעבודת ה'. ומסכת "נזיקין" - הלכות נזיקין בתורה - הוא הלימוד שעל ידו מבטלים את המזיקין, ובמילא מתבטלת על ידי זה הגלות ומגיעה הגאולה.

ויש לומר שזהו הטעם הפנימי לכך שנזיקין מחולקת לשלוש בבות - כיון שהן (כמובן מהזהר) כנגד ה"ג' גאולות", הקשורות עם שלושת בתי המקדש. ולכן כולה נזיקין חדא מסכתא היא - כיון ש(כמדובר כמה פעמים) בתי המקדש אינם בתים שונים, כי אם זהו אותו בית ש"נאבד" והקב"ה מחזיר אותו

[וכפי שרש"י אומר על הפסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות" - "רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו": ענין ה"חורבניו" אינו שהמקדש נתבטל ח"ו, כי אם הוא באופן של "משכון", שנשאר שלם, אלא שהוא ברשות המלוה לפי שעה].

- יוצא לנו אם כן, אשר מסכת בבא בתרא היא כנגד גלות זה האחרון.

החילוק בין תחילת מסכת בבא בתרא לסיומה:

תחילת המסכת היא "השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר": ברוחניות הם "שותפין" - כביכול, הקב"ה עם בני - וענין הגלות הוא שמעמידים מחיצה בין השותפין, ישנו דבר המפסיק "ביניכם לבין אלקיכם".

מה שאין כן סיום המסכת - סיום הגלות - הוא בדיני ערב, שזה מרמז על האחדות של הקב"ה עם בני"י שאז (גם) מתגלית: על ידי ההנהגה הבלתי רצוי' במשך זמן הגלות בני"י נעשים משועבדים ר"ל לצד שכנגד, אבל מצד שבני"י הם עם קרובו, הקב"ה נעשה "ערב" עבור בני"י, ולוקח כביכול את השעבוד על עצמו, לתת לבני"י את הכחות הדרושים בשביל להיפטר משעבוד הלעומת זה.

ביאור הפנימי במחלוקת התלמוד בבלי והתלמוד ירושלמי:

כידוע, דוקא בסוף זמן הגלות, בעקבתא דמשיחא, חושך הגלות הוא באופן של חושך כפול ומכופל, וכפי שהגמרא (בסוף מסכת סוטה) מתארת בארוכה את החושך הרוחני והחושך הגשמי שבסוף זמן הגלות.

וזהו הרמז בכך שסיום מסכת בבא בתרא מדבר על הדין של "חנוק" - שזהו המצב ר"ל של בני"י בסוף זמן הגלות, שחושך הגלות כל כך חזק עד שמרגישים "חנוקים" לגמרי ר"ל על ידי חושך הגלות.

ואומרת הגמרא על כך, שזה ברור - הן לפי התלמוד בבלי והן לפי התלמוד ירושלמי - אשר "אף בחנוק הלכה כר' ישמעאל", שהערב משתעבד וגובים מהערב. וברוחניות משמעות הדבר, אשר ללא הבט על כך שמצד מדת הדין יש מקום לומר שבנ"י צריכים לשלם את ה"חוב", הלכה כר' ישמעאל - כהן (גדול), איש החסד - שהקב"ה משעבד את עצמו לבנ"י ו"משלם" כביכול את חובותינו.

החילוק הוא רק באיזה אופן נעשה ה"שעבוד" של ה':

מצד תלמוד בבלי, מקום בו חושך הגלות שולט בתוקף, ובמילא גם האחדות וערבות בין בנ"י אינה כל כך בגילוי, נדרש "קנין": בנ"י צריכים כביכול לדרוש מהקב"ה ש"יכניס" את עצמו במצבם של בנ"י וכביכול "ישעבד" את עצמו.

מה שאין כן מצד תלמוד (למוד) ירושלמי, מצב של אור - ה"שותפות" של הקב"ה עם בנ"י היא באופן יותר מאיר [בגילוי], במילא צריכים רק "להזכיר" לה' אודות "צערא דחבר", הצער שבנ"י עוברים במיצר ושבי' של הגלות [שזה מתבטא בתפילה ותביעה שלהם "עד מתי?!" וכפי שאומרים בסליחות "אל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ"] - וזה כבר די והותר שהקב"ה משעבד עצמו לעם קרובו, ומביא מיד את הגאולה על ידי משיח צדקנו, שיבנה מקדש (השלישי וה"בתרא") במקומו - ו"גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" - ובמהרה בימינו ממש.

דעת

סיכום, הוראות ותובנות בנקודות

יִסוּד שְׁעִבּוּדוֹ שֶׁל הָעֶרֶב בְּזִמָּן הַהִלּוּאָה נֶעוֹץ בְּמַחְלֻקָּת - בָּבֶלִי וִירוּשָׁלַמִי:

בָּבֶלִי: מִכִּיּוֹן שֶׁעַל פִּיּוֹ הַמְּלוּהָ מוּצִיָּא כֶּסֶף, הוּא מִשְׁעַבֵּד עֲצָמוֹ לְדַאּוּג שְׁלֵא יִבּוֹא מִזֶּה חֲסָרוֹן לְמִלּוּהָ [וְהִנָּאֲתוּ מִכָּךְ שֶׁהַמְּלוּהָ מֵאֲמִין לוֹ וּמוּצִיָּא עַל פִּי כֶּסֶף מוֹעִילָה שְׁלֵא יִחֲשֹׁב קִנְיָן אֶסְמַכְתָּא].

יִירוּשָׁלַמִי: מִכִּיּוֹן שֶׁהוּא מִקְבֵּל הִנָּאָה מִכָּךְ שֶׁהַמְּלוּהָ מֵאֲמִין לוֹ וְעַד שֶׁמוּצִיָּא כֶּסֶף עַל פִּיּוֹ, הִנָּאָה הִיא כִּמוֹ קִנְיָן וְהוּא מִשְׁעַבֵּד עֲצָמוֹ לְחֹב.

וְאַחַת הַנִּפְקָא-מִיָּנוּת - בְּמִקְרָה שִׁישׁ מְלוּהָ הַחוֹנֵק אֶת הַלּוֹהָ וּבֹא אֶחָד וְאָמַר לוֹ הִנֵּחַ לוֹ וְאֵנִי אֶתָּן לָךְ, הָאֵם מִשְׁתַּעֲבֵד:

כִּיּוֹן שֶׁחֲסָרוֹן הַמִּמּוֹן אֵינּוּ בְּגַלְל הָעֶרֶב, אֵינּוּ מִשְׁתַּעֲבֵד לְפִי שִׁיטַּת הַבָּבֶלִי, וְרַק בְּאֵם יַעֲשֶׂה קִנְיָן עַל עֲרִבּוּתוֹ מִשְׁתַּעֲבֵד. וְאֵילּוֹ לְפִי שִׁיטַּת הִירוּשָׁלַמִי, כִּיּוֹן שִׁישׁ לוֹ הִנָּאָה מִכָּךְ שֶׁהַפְּסִיק לְחִנוּק אֶת חֲבִירוֹ וְהִנִּיחַ לוֹ [אוֹ מִכָּךְ שֶׁהָאֲמִין לוֹ כֹּל כֵּךְ שֶׁהִנִּיחַ לְחֲבִירוֹ כִּי סוּמֵךְ עֲלִיּוֹ], יֵשׁ הִנָּאָה הַפּוֹעֶלֶת כְּקִנְיָן וּמִשְׁתַּעֲבֵד אֵף בְּלֹא מַעֲשֶׂה קִנְיָן [וְזֶהוּ פִירוּשׁ דְּבֵרֵי ר' יוֹסִי בִירוּשָׁלַמִי, שֶׁמִּבְּאֵר מִדּוּעַ בְּחִנוּק הָעֶרֶב מִשְׁתַּעֲבֵד בְּלֹא קִנְיָן - מִשּׁוֹם שֶׁכַּעַת הַמְּלוּהָ הוֹלֵךְ לְתַבּוּעַ מִמֶּנּוּ כְּעֶרֶב וּמִפְּסִיק לְתַבּוּעַ (לְחִנוּק) אֶת הַלּוֹהָ, שֶׁמִּזֶּה יֵשׁ לוֹ הִנָּאָה וְכֵּן מִשְׁתַּעֲבֵד].

הַחִילּוּק קָשׁוּר גַּם לְמִקְוֵמוֹת בָּבֶל וְאַרְץ יִשְׂרָאֵל: עֲנִין הָעֲרִיבּוֹת בֵּין בָּנִי [בְּכָלֵל, וְהוּא מִקּוֹר זֶה שֶׁשִּׁיכַת מִצִּיאוֹת הָעֶרֶב בַּהִלּוּאָה] נִפְעַל וּבִגְלִיּוֹ דּוּקָא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן שֵׁם הוּא בְּגִלְיָו יוֹתֵר וּבִנְקַל יוֹתֵר שִׁיְהוּדִי אֶחָד יֵהִי עֶרֶב לִיְהוּדֵי הַשָּׁנִי, וְאֵילּוֹ בְּבָבֶל חֲסָר בְּ(שְׁלִימוֹת גֹּדֶר) עֲנִין הַצִּיּוֹר, וְלִכֵּן צָרִיךְ שִׁיְהִי קָשׁוּר עִם מַעֲשֶׂה בְּפּוֹעֵל (אוֹ גְּרִימָתוֹ לְחֲסָרוֹן בְּנִתְיֵנַת הַכֶּסֶף בְּפּוֹעֵל אוֹ קִנְיָן בְּפּוֹעֵל) בְּכַדִּי לְפַעוּל (לְגַלּוֹת) אֶת עֲנִין הָעֲרִיבּוֹת.

הנ"ל על דרך המוסר: כאשר היותנו מציאות אחת נמצא בגילוי (בארץ ישראל), עצם זה שיש ליהודי שני צער גורם לו להשתעבד ולעשות כל שביכלתו לסייע לו ולבטל את הצער, ועד שנעשה זה הנאתו ממניעת הצער של השני. מה שאין כן בבבל שאין זה בגילוי, צריך שלשני יהי חסרון בכדי לגלות את הערבות ואחדות, או שיעשה מעשה בפועל שיגלה את היותנו מעורבים ומאוחדים.

בעבודה רוחנית: נזיקין הוא ענין הגלות, מסכת נזיקין הוא ביטול הגלות והבאת הגאולה על ידי לימוד התורה בעניני נזיקין, ובבא בתרא הוא החלק השלישי הקשור לגאולה השלישית מגלותנו אנו [וכל החלקים הם מסכת אחת, כשם שכל בתי המקדשות הם בית אחד].

תחילת המסכת הוא אודות שותפין שרצו לעשות מחיצה, היינו כביכול הקב"ה ובנ"י שיש ביניהם מחיצה המפסקת, וסיום המסכת - הגלות - הוא בדיני ערב, אחדות (הנעשית ו)מתגלית בין הקב"ה ובנ"י, שבנ"י במשך הגלות משתעבדים ר"ל לצד שכנגד, וה' לוקח על עצמו כביכול את השעבוד ונותן את הכחות להיפטר משעבוד ה לעומת זה.

בפרטיות בסוף זמן הגלות - עקבתא דמשיחא - החושך כפול ומכופל, מרומז במצב של "חנוק" (מחושך הגלות). והלכה ברורה בין בבבלי בין בירושלמי שהלכה כר' ישמעאל (כהן איש החסד - ודלא כמדת הדין) שה' נעשה ערב ומשתעבד לשלם כביכול חובותינו.

אלא שלבבלי צריך "קנין", צריך לתבוע מה' כביכול להכניס את עצמו במצב בנ"י ולשעבד עצמו [עבודה - ואולי יש לומר שהוא ענין עבודת התפילה].

ואילו לירושלמי מספיקה "הזכרת" צער בנ"י [בתביעה וזעקה פשוטה ללא עבודה ופירוט וכו'].

❖ בין לפי הבבלי ובין לפי הירושלמי, יוצא שאנחנו צריכים לעשות משהו "לעורר" כביכול את הקב"ה להביא את הגאולה - זה בידיים שלנו. וזה ענין קרוב, לא רחוק וכו'.

❖ ענין הערבות קיים אצל כל יהודי בגילוי (שלכן יכולים להוציא אחד את השני ידי חובה בברכת המצוות) - העבודה שלנו היא לגלות את זה בעוד תחומים בחיים, ולא לחכות שיהי' חסרון אצל השני שאז זה מתגלה בדרך ממילא...

לעילוי נשמת

מרת שטערנא בת הרה"ח הרב הלל ע"ה

נלב"ע טו"ב שבט השתא